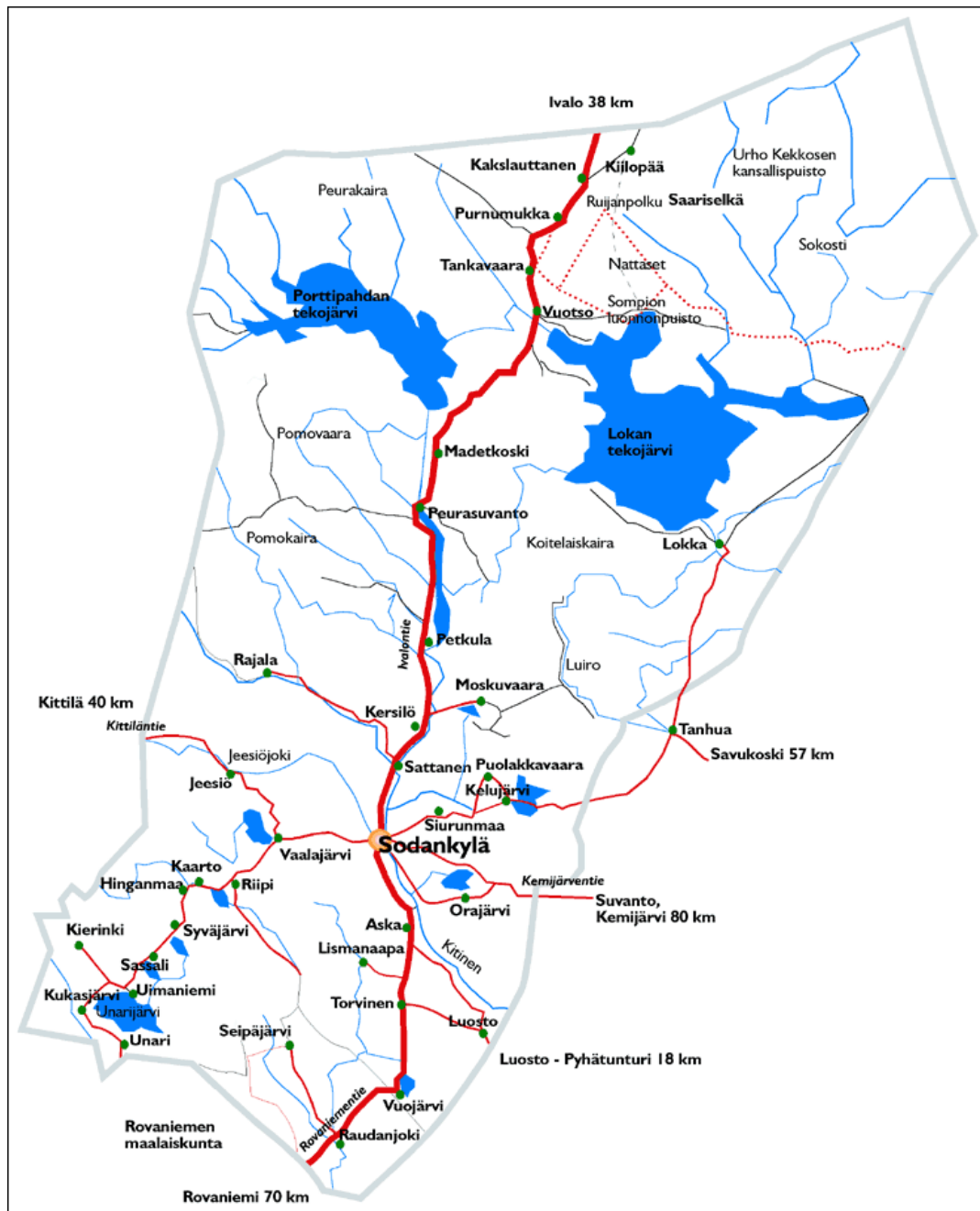

Suomen ulkoilumahdollisuuksien katselmus
 Sulka II -hanke
 Sodankylän ulkoilumahdollisuuksien selvitys
 2010
 Luonnos 2

SISÄLLYS

1 SELVITYKSEN LÄHTÖKOHDAT	3
2 MIKSI EDISTÄÄ ULKOILUN OLOSUhteITA?	5
2.1 Ulkoilun ja liikunnan hyvinvointivaikutukset	5
2.2 Liikunnallista elämäntapaa edistävä elinympäristö.....	6
2.3 Lainsäädäntö ulkoiluolosuhteiden edistämisen taustalla.....	7
2.4 Yhteistyö ulkoiluolosuhteiden kehittämisen edellytyksenä	8
2.5 Ulkoilumahdollisuudet Sodankylän strategioissa ja suunnitelmissa	9
3 ULKOILUTOTTUMUKSET	10
3.1 Ulkoilu- ja liikunta-aktiivisuus	10
3.2 Ulkoilulajit	10
4 SODANKYLÄN ULKOILUPAIKKAVERKOSTO	11
4.1 Ulkoilupaikkojen käyttö	11
4.2 Ulkoilupaikan valinnan tekijät.....	12
4.3 Ulkoilupaikkojen arvosanat.....	12
4.4 Sodankylän ulkoilureitistö.....	13
4.4.1 Kevyen liikenteen väylät ja pyörätiet.....	13
4.4.2 Sodankylän ulkoilureitit	13
4.5 Uimarannat ja avantouintipaikat	15
4.6 Luonnonsuojelualueet, virkistysalueet ja -kohteet	15
4.7 Vesistöillä tapahtuva ulkoilu	15
4.8 Ulkokentät ja muut ulkoliikuntapaikat	16
4.9 Ulkoilupaikkojen sijainti	16
5 SODANKYLÄN ULKOILUPALVELUT	17
6 SODANKYLÄ -LAPIN TÄHTIKUNTA.....	19
6.1 Sodankylän ulkoiluolosuhteiden muutos.....	19
6.2 Tulevaisuuden haasteet	20
6.3 Toimenpide-ehdotukset.....	22
LÄHTEET.....	24
Kirjalliset lähteet	24
Sähköiset lähteet.....	25
LIITTEET	26
Liite 1. Sodankylän ulkoilupaikat.....	26

1 SELVITYKSEN LÄHTÖKOHDAT

Sodankylä on Suomen pinta-alaltaan toiseksi suurin kunta, jossa on 8 802 (30.9.2010) asukasta, joista saamelaisia on 3,3 prosenttia. Pinta-alaltaan kunta on 12 415,22 neliökilometrin suuruinen. Sodankylä sijaitsee Lapin maakunnan keskiosassa.

Luonto on Sodankylässä lähellä ihmistä. Sodankylässä kirkonkylä toimii kunnan keskuksena, mutta kokonaisuudessaan kunta on maaseutumainen. Maaseutua rytmittävät Sodankylän kylät, joita ovat Aska, Hinganmaa, Jeesiö, Kelujärvi, Kersilö, Kierinki, Kukasjärvi, Lismanaapa, Lokka, Luosto, Madetkoski, Moskuvaara, Orajärvi, Petkula, Puolakkavaara, Purnumukka, Rajala, Raudanjoki, Riipi, Sassali, Sattanen, Seipäjärvi, Siurunmaa, Syväjärvi, Tankavaara, Torvinen, Uimaniemi, Unari, Vaalajärvi, Vuojärvi ja Vuotso.

Tämän selvityksen tavoitteena on tuottaa tietoa Sodankylän ulkoiluolosuhteiden nykytilasta, viimeisen kymmenen vuoden aikana tapahtuneista muutoksista sekä tulevaisuuden ennusteista Sodankylän ulkoiluolosuhteiden kehittämistyön taustalle. Selvitys tukee Sodankylän kuntastrategian (2010–2014) päämäärää strategisesta kuntakonsernin tason hankkeesta kunnan uuden asiakaslähtöisen toimintamallin ja jatkuvan asiakaspalautteen keräämisen ja hyödyntämisen mallin luomiseksi.

Selvitys on osa Sodankylässä vuoden 2010 alussa alkanutta Suomen ulkoilumahdollisuuksien katselmus (Sulka II) -hanketta. Suomen Latu aloitti syyskuussa 2009 valtakunnallisen Suomen ulkoilumahdollisuuksien katselmus (Sulka II) -hankkeen, jossa tavoitteena on selvittää 15 suomalaisessa kunnassa ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksien nykytila ja tulevaisuuden tarpeet. Vuosina 2009–2011 toteutettava hanke toimii myös 10 -vuotisseurantaselvityksenä vuosina 1998–2000 toteutetulle Sulka I -hankkeelle, jossa selvitettiin yli 400 kunnan ulkoilumahdollisuudet. Nykytilan analyysin lisäksi kerätään kunnista tietoa viimeisen kymmenen vuoden aikana tapahtuneista muutoksista ja kuntien hyvistä käytännöistä liittyen ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksien kehittämiseen. Tavoitteena on levittää tieto hankkeen tuloksista ja kerätyistä hyvistä käytännöistä ja toimintamalleista myös kaikille Suomen kunnille hankkeen lopussa. Hanketta rahoittavat Opetusministeriö ja Suomen Latu ry.

Sodankylä on yksi hankekunnista. Maaliskuussa 2010 työskentelynsä aloitti Sodankylän ulkoilutyöryhmä, jonka jäseninä ovat toimineet Sodankylän kunnan vapaa-aikasihteri Arja Nieminen, matkailuasiamies Marjo Helenius, tiemestari Jouni Kovanen, kaavoittaja Jani Hiltunen, puheenjohtaja Anu Virpikari sekä tiedottaja Riitta Kaltemaa Sodankylän Latu ry:stä. Valtakunnalliselta tasolta työryhmän työskentelyyn ovat osallistuneet Sulka II -hankkeen valtakunnallisen työryhmän puheenjohtaja ja Pyöräilykuntien verkoston toiminnanjohtaja Matti Hirvonen sekä Sulka II -hankkeen projektikoordinaattori Eveliina Nygren.

Varsinaista selvitystä on kunnassa tehty monella eri tavalla. Aluksi ulkoilutyöryhmälle tehtiin asiantuntijakysely, jonka avulla kartoitettiin kunnan lähtötilanne ulkoilumahdollisuuksien näkökulmasta. Työryhmän ensimmäisessä kokouksessa keskustelun ja asiantuntijakyselyn vastausten tarkastelun avulla haettiin yhtenäistä linjaa Sodankylän ulkoiluolosuhteiden nykytilasta, tapahtuneista muutoksista ja tulevaisuuden kehittämistarpeista. Tämän jälkeen oli vuorossa asukkaiden näkökulman selvittäminen. Kunnassa toteutetun sähköisen asukaskyselyn avulla haluttiin kartoittaa sekä kunnan ulkoiluolosuhteiden kysyntää että kehittämistarpeita. Asukaskysely oli avoimena Sodankylän kaupungin kotisivuilla 24.3. – 21.4.2010 välisen ajan. Kyselyyn vastasi yhteensä 191 asukasta eli 2,1 prosenttia Sodankylän asukkaista. Asukaskysely oli suunnattu kaikille yli 12 -vuotiaille sodankyläläisille. Asukaskyselystä tiedotettiin aktiivisesti paikallisessa lehdistössä ja kunnan kotisivuilla. Lisäksi vastausten saamiseksi pyydettiin

sähköpostitse paikallisia yhdistyksiä vastaamaan kyselyyn sekä tiedottamaan kyselystä jäsenistölleen. Asukaskyselyn yhteydessä myös arvottiin erilaisia ulkoiluun liittyviä tuotteita. Asukaskyselyn tuloksista julkaistiin yhteenveto kunnan kotisivuilla 12.11.2010.

Ulkoiluolosuhteiden selvitykseen liittyen kunnan ulkoilutyöryhmä on työstänyt myös konkreettista listausta kunnan ulkoilupaidoista nykytila- ja kehittämisehdotus -arvioiteineen. Asukaskyselyn päätyttyä järjestettiin 11.11.2010 kunnan ulkoilutyöryhmän toinen kokous, jossa työryhmä kävi läpi sekä asukaskyselyn tuloksia että selvityksen alustavia johtopäätöksiä. Samassa kokouksessa työryhmä linjasi myös selvityksen toimenpide-ehtojuksia Sodankylän ulkoiluolosuhteiden kehittämiseen liittyen.

Hankkeen puitteessa järjestettiin myös paikallisille asukkaille ja yhdistyksille asukaspaneeli, jossa esiteltiin asukaskyselyn tuloksia. Osallistujat pääsivät keskustelemaan kunnan viranhaltijoiden ja ulkoilun asiantuntijoiden kanssa asukaskyselystä nousseista aihe-alueista. Panelisteina toimivat Sodankylän kunnan vapaa-aikasihteeri Arja Nieminen, matkailuasiamies Marjo Helenius, tiemestari Jouni Kovanen, kaavoittaja Jani Hiltunen ja maaseutupäällikkö Seppo Kaaretkoski. Kutsut tilaisuudesta lähtivät jälleen kunnassa toimiville yhdistyksille ja asukaspaneelista tiedotettiin kunnassa laajasti. Asukaspaneeliin osallistui 14 henkeä.

Tämä selvitys on laadittu luonteeltaan ohjaustyökaluksi Sodankylän ulkoilupaidkojen kehittämisesssä. Kunnan toivotaankin hyödyntävän selvityksen tietoja päätöksenteon tukena sekä levittävän selvityksen tietoja päätöksentekojärjestelmässään. Kommattivaaraa koskevat kehittämisehdotukset on lisäksi toimitettu Kommattivaaran kehittämishankkeesta vastaavalle Pöyry Oy:n konsultille.

Selvityksen tekemisestä on vastannut Suomen Ladun Sulka II -hankkeen projektikoordinaattori Eveliina Nygren Sodankylässä toimivien asiantuntijoiden avustuksella. Erityinen kiitos asiantuntijoille!

2 MIKSI EDISTÄÄ ULKOILUN OLOSUhteITA?

Kunnat painivat kiristyvän taloustilanteen kanssa ja tehtävänä on pohtia, miten kuntalaisten hyvinvointi taataan myös vastaisuudessa.

Ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksien edistämiseen tehtävät panostukset ja olosuhteita ylläpitävät toimet ovat kustannustehokas tapa edistää kuntalaisten hyvinvointia, työikäisen väestön työkykyä, ennaltaehkäistä kunnan sairaanhoitokuluja kasvattavia elintapasairauksia ja ylläpitää kuntalaisten toimintakykyä. Asukkaille ulkoilu- ja virkistysmahdollisuudet ovat tärkeitä monesta syystä. Viheralueiden laatu ja määrä vaikuttavat asuinpaikan valintaan. Kaupungin luonnonläheisyys on vetovoimatekijä. Ihmisen hyvinvoinnissa viheralueilla on merkittävä rooli. Viheralueet tarjoavat keinon stressin ehkäisemiseen tai siitä palautumiseen. Asukkaat arvostavat väljää ja vihreää kuntarakennetta, jossa on mahdollisuus kokea jopa luonnonrauhaa oman asuinpaikan lähistöllä. Luonto on ihmiselle elpymisen ja rauhoittumisen paikka. Viheralueet edistävät myös sosiaalisia suhteita ja vastuuta ympäristöstä.

Ulkoilumahdollisuuksilla on myös suuri merkitys fyysiselle hyvinvoinnille. Viheralueet ja virkistysreitit tarjoavat puitteet arkiliikunnalle. Viheralueita käytetään eniten kävelyyn ja lenkkeilyyn, luonnosta ja maisemista nauttimiseen sekä pyöräilyyn. Metsäntutkimuslaitoksen (2002) valtakunnallisen virkistyskäytön tutkimuksen mukaan yli kaksi kolmasosaa suomalaisista ulkoilee viikoittain. Nimenomaan asutusta lähellä sijaitsevat virkistysalueet houkuttelevat ihmisiä liikkumaan. Asunnon lähialueiden viheralueet ovat erityisen tärkeitä lasten ja nuorten sekä vanhusten liikkumiselle ja ulkoilulle. Viheralueilla on keskeinen merkitys luonnon monimuotoisuuden säilymisen kannalta. Rakennetussa ympäristössä viheralueet toimivat merkkeinä elävästä luonnosta. Viheralueiden puustolla ja muulla kasvillisuudella on myös suuri merkitys suojavaikutuksen kannalta. Viheralueet parantavat ilmanlaatua sitoessaan pienhiukkasia ja kasvillisuus vaimentaa tuulta. Viheralueet toimivat sadeveden imeytys- ja viivytyalueina pitäen yllä pohjavesiolosuhteita. Houkuttelevat ulkoilu- ja virkistysmahdollisuudet vaikuttavat tutkitusti myös kunnan imagoon, jonka avulla varsinkin pienet kunnat kilpailevat veronmaksajista.

2.1 Ulkoilun ja liikunnan hyvinvointivaikutukset

Ulkoilulla, liikunnalla ja luonnossa oleskelulla on todettu olevan vaikutusta yksilön hyvinvointiin. Luontoympäristö tarjoaa esteettisiä ja emotionaalisia elämyksiä, hyvän olon ja elpymisen kokemuksia sekä antaa mahdollisuuden monipuoliseen liikuntaan. Luonto sinällään on myös tärkeä motivaatio liikuntaan. (Sievänen 2001.) Luonnossa oleskelu ja niin sanottu ”viheraltistus” on selvästi yhteydessä ihmisen psyykkiseen hyvinvointiin: luontoympäristössä oleskelu vähentää ihmisen negatiivisia tunteita ja vaikuttaa kokonaismielialaan lisäämällä positiivisia tunteita. Lisäksi viheralueilla on merkitystä myös asukkaiden asumisviihtyvyyteen, joka on suoraan yhteydessä kunnan tai asuinalueen houkuttelevuuteen. (Tyrväinen et al. 2007.) Terveyttä edistävän liikunnan ja ulkoilun avulla pystytään myös ehkäisemään sairauksia ja ylläpitämään ikääntyvän väestön toimintakykyä. Esimerkiksi WHO:n mukaan 90 prosenttia tyyppin 2 diabeteksestä olisi ehkäistävissä riittävällä fyysisellä aktiivisuudella ja terveellisellä ravinnolla. Liian vähäisen liikunnan onkin arvioitu aiheuttavan Suomessa 300 - 400 miljoonan euron vuosittaiset kulut sairauspoissaolojen ja sosiaali- ja terveystennojen muodossa (Fogerholm et al. 2007). Tutkimusten mukaan liikunnan avulla voidaan edistää myös yksilön sosiaalista hyvinvointia (UKK - instituutti).

2.2 Liikunnallista elämäntapaa edistävä elinympäristö

Toiset ulkoilevat liikkuaan ja toiset haluavat ulkoillaan oleskella luonnossa. Tarkasteltaessa liikkumistavan valintaan ja liikkumispäätökseen vaikuttavia tekijöitä, jakaantuvat tekijät yksilöllisiin piirteisiin ja yhteiskuntarakenteellisiin tekijöihin. Yksilöllisestä näkökulmasta päätöksentekoon vaikuttavat muun muassa erilaiset demografiset tekijät kuten ikä ja sukupuoli sekä erilaiset elämäntyyli ja valinnat. Suomen Ladun vuonna 2008 TNS -gallupilta tilaaman Liikuntapaikkatutkimuksen (2008) mukaan suomalainen aikuisväestö toivoisi eniten kehitettävän juuri lähiulkoilureittejä ja -polkuja. Yhteiskuntarakenteellisesta olosuhteenäkökulmasta liikkumispäätökseen vaikuttavat yhdyskuntarakenteessa olemassa olevat laatutekijät kuten kulkuyhteydet, maankäytön monipuolisuus, kodin sijainti (saavutettavuus) ja katuverkoston kunto. Merkittäviä ovat myös olosuhteisiin liittyvät tekijät kuten potentiaalisen liikuntapaikan saavutettavuus, määränpäiden määrä, laatu ja yhdisteltävyys sekä liikkumistavan laatu, miellyttävyys ja kustannukset. (Kyttä & Kahila 2006.)

Saavutettavuus

Liikuntapaikkojen saavutettavuutta voidaan tarkastella maantieteellisestä, toiminnallisesta tai taloudellisesta näkökulmasta. Maantieteellisesti liikuntapaikan saavutettavuudessa tärkeitä ominaisuuksia ovat sen sijainti suhteessa väestöön, liikenneyhteydet, kotimatkan pituus sekä esimerkiksi reitin pituus. Toiminnallisesta näkökulmasta tärkeitä ovat liikuntapaikalla oleva palvelutarjonta, esimerkiksi levähdyspaikkojen määrä reitin varrella tai esteettömyys. Taloudellisesta näkökulmasta tarkastellaan esimerkiksi mahdollisia pääsymaksuja. Saavutettavuutta tulisi tarkastella myös laajemmin. Yksi tärkeimmistä saavutettavuuden mittareista on, miten asukas kokee saavuttavansa liikuntapaikan. Omassa arkiympäristössä tapahtuvan lähiliikunnan merkitys on suuri ja kasvaa koko ajan väestön ikääntyessä.

Esteettömyys

Ulkoilupaikan esteettömyys on tärkeä tekijä sekä saavutettavuuden että kaikille asukasryhmille soveltuvan elinympäristön luomisessa. Esteettömyys on tasa-arvoisen harrastamisen perusedellytys. Esteettömyyttä voidaan tarkastella fyysisestä ja sosiaalisesta näkökulmasta. Esteettömällä ulkoilupaikalla asukas voi toimia yhdenvertaisesti riippumatta henkilökohtaisista ominaisuuksistaan, kuten fyysisistä liikuntaedellytyksistään, tiedonsaannillista rajoitteistaan (esimerkiksi sokeus) tai sosiaalisista lähtökohdistaan.

Turvallisuuden kokemus

Turvallisuuden tunne on tärkeä tekijä ulkoilu- ja liikuntapäätöstä tehtäessä. Turvallisuus voi olla joko mitattavaa turvallisuutta, joka määritellään esimerkiksi onnettomuuksien määrällä, tai ihmisen omaa kokemusta turvallisuuden tunteesta. Kokemus turvallisuudesta riippuu esimerkiksi valaistuksen määrästä tai alueen viihtyvyydestä. Koettu turvattomuus on lisääntynyt. Suomalaisia tutkimuksia asukkaiden kokeman turvallisuuden määrittämisestä ja fyysisen ympäristön vaikutuksesta turvallisen elinympäristön syntymiseen on vähän. Elinympäristön vaarallisuutta kokemisen tiedetään kuitenkin rajoittavan arkiliikunnasta erityisesti naisilla. Pelot rajoittavat myös lasten liikkumista. (Liikunta ja elinympäristö.)

Monipuolinen luontoympäristö

Monipuolinen luontoympäristö on tärkeä osa ulkoilua edistävää elinympäristöä. Viheralueet voidaan nähdä asukkaille tarjottavina palveluina. Yleisesti ottaen virkistykseen kannalta on tärkeää, että viheralueita on riittävästi, ne sijaitsevat riittävän lähellä asutusta ja ne ovat turvallisten ja sujuvien kevyen liikenteen yhteyksien päässä eli hyvin saavutettavissa. Viheralueiden riittävyyden kokemus on yksilöllinen ja siihen vaikuttavat esim. viheralueiden yhtenäisyys tai pirstaleisuus. Lähes poikkeuksetta viheralueita pidetään asumisviihtyvyyden tärkeänä tekijänä. Tärkeimpiä laatutekijöitä viheralueisiin liittyen ovat kaunis maisema, rauha, hiljaisuus sekä metsätuntu. (Pelkonen & Tyrväinen 2005.)

Lajitrendit

Elämäntyylien muutoksen ja erilaisten valintojen kautta syntyvät uudet lajit asettavat myös uusia vaatimuksia ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksille. Esimerkiksi rullalautailun, retkiluistelun ja lumikenkäilyn vaatimukseen on vastattu jo monessa kunnassa luomalla niille harrastamisolosuhteet. Kunnalla tulee olla tietoa kuntalaisten tarpeista, jotta niihin pystytään vastaamaan. Lajitrendien muutosten tarkastelu on tärkeää myös tarkasteltaessa liikuntapaikan elinkaarta. Monipuoliset mahdollisuudet takaavat että liikuntapaikka mukautuu helposti myös uusien lajien vaatimukseen.

Ilmastonmuutos ulkoiluolosuhteiden haastajana

Liikunta, urheilu ja ulkoilu vaikuttavat ympäristöön ja toisaalta ympäristöongelmat vaikuttavat liikunnan ja ulkoilun harrastamiseen. Ympäristöhaasteista yksi keskeisin on ilmastonmuutos, joka tulee vääjäämättä vaikuttamaan myös ulkoilun olosuhteisiin ja ulkoilulajien valikoimaan tulevaisuudessa. Maapallon keskilämpötila on noussut viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana selvästi. Uusimpien laskelmien mukaan lämpötila tulee nousemaan seuraavan sadan vuoden aikana vähintään kahdesta kuuteen astetta. Tämä merkitsee pysyvän lumen rajan siirtymistä tulevaisuudessa Kuhmo-Uusikaupunki linjoille. Tämä vaikuttaa suoraan sekä perinteisten että uusien talvilajien harrastamiseen. Ilmastonmuutos tulee myös vaikuttamaan Sodankylän ulkoiluolosuhteisiin ja näkökulma tulee ottaa huomioon tulevaisuuden ulkoiluolosuhteiden kehittämisessä.

Liikuntapaikkojen elinkaaren huomioiminen on myös tärkeää. Liikuntapaikkojen elinkaarella viitataan sekä liikuntapaikan muunneltavuuteen väestön tarpeiden muuttuessa että liikuntaolosuhteiden rakentamistalouteen liittyviin asioihin. Elinkaariajattelun lähtökohtana on, että investointien lisäksi selvitetään ylläpitokustannukset ja tulevat muutokset esimerkiksi liikuntapaikan potentiaalisten käyttäjien iässä. Ulkoilupaikkojen kehittäminen on kustannustehokas tapa taata iso osa kuntalaisten liikuntamahdollisuuksista. Tulevaisuuden ulkoilupaikka on ominaisuuksiltaan muunneltava, kestävä, energiatehokas, eri väestöryhmille soveltuva sekä sijaitsee lähellä käyttäjiänsä: näiden ominaisuuksien kautta ratkaisujen kustannustehokkuus kasvaa ajan kuluessa.

2.3 Lainsäädäntö ulkoiluolosuhteiden edistämisen taustalla

Kuntalain (1995) mukaan kuntien keskeinen tehtävä on asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen. Tämä tehtävä kuuluu kaikille hallinnonaloille. Myös kansanterveyslaki (2004) määrittää kunnille vastuun asukkaidensa terveyden edistämisestä. Ulkoilulaissa (1973) määritellään kunta ulkoilureiteistä vastaavaksi tahoksi ja liikuntalaki (1998) määrittää kuntien roolia

liikuntapalveluiden tuotannossa, joiden piiriin myös ulkoiluolosuhteiden ja -palveluiden voidaan laskea kuuluvan. Lain mukaan kunnan tulee luoda edellytyksiä kuntalaisten liikunnalle kehittämällä paikallista ja alueellista yhteistyötä sekä terveyttä edistävää liikuntaa, tukemalla kansalaistoimintaa, tarjoamalla liikuntapaikkoja sekä järjestämällä liikuntaa erityisryhmät huomioon ottaen.

Palveluiden tuotantoa määrittelevän lainsäädännön rinnalla merkittävässä osassa ulkoiluolosuhteita kehitettäessä on yhdyskuntasuunnittelun perustana oleva maankäyttö- ja rakennuslaki (1999). MRL:n mukaan kunnan on huolehdittava alueiden käytön suunnittelusta sekä hyvän ja kestävä kehitystä edistävän elinympäristön syntymisestä alueellaan. Ulkoilu- ja virkistysalueiden riittävää määrää ja saavutettavuutta pidetään sekä yleisesti että tutkimusten mukaan hyvän elinympäristön yhtenä tunnuspiirteenä. Lain mukaan tavoitteena tulee olla alueiden käytön järjestäminen niin, että siinä luodaan edellytykset hyvälle elinympäristölle sekä edistetään ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitystä. Alueiden käytön suunnittelun tavoitteena on lain mukaan edistää muun muassa turvallisen, terveellisen, viihtyisän, sosiaalisesti toimivan ja eri väestöryhmien tarpeet tyydyttävän elin- ja toimintaympäristön luomista, palvelujen saatavuutta sekä liikenteen tarkoituksenmukaista järjestämistä sekä erityisesti joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen toimintaedellytyksiä.

Ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksia käsitellään myös liikunnan näkökulmasta monissa periaatepäätöksissä. Valtioneuvosto antoi liikunnan edistämisen linjoista periaatepäätöksen vuonna 2008. Periaatepäätöksessä valtioneuvosto sitoutuu edistämään liikunnallista elämäntapaa lisäämällä arkiliikkumisen mahdollisuuksia elämänsä eri vaiheissa. Vuonna 2009 Opetusministeriö antoi toimenpidesuunnitelman periaatepäätöksen toteuttamiseksi. Toimenpidesuunnitelmassa suositellaan helposti saavutettavien liikkumisympäristöjen luomista ja hallinnonalojen yhteistyötä liikunnan aseman edistämiseksi esimerkiksi kaavoituksessa. Opetusministeriö esittää myös ehdotuksessaan kansalliseksi liikuntaohjelmaksi (2008) vision Suomesta yhteiskuntana, jossa kaikilla on yhdenvertainen mahdollisuus harrastaa liikuntaa. Valtion liikuntaneuvosto linjasi myös vuonna 2008 Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011 -asiakirjassaan liikuntaolosuhteiden tulevien vuosien arvopohjaa. Asiakirja nimeää liikuntaolosuhteiden keskeisiksi arvoiksi esteettömyyden, helpon saavutettavuuden, tasa-arvoisuuden ja turvallisuuden. Samalla liikkumisympäristöjä tulisi kehittää kestävä kehityksen periaatteet huomioiden. Asiakirjassa korostetaan myös liikuntaolosuhteiden kehittämistä hallinto- ja sektorirajat ylittävän yhteistyön voimin.

2.4 Yhteistyö ulkoiluolosuhteiden kehittämisen edellytyksenä

Suunniteltaessa ja kehitettäessä ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksia korostuu kokonaisvaltaisen yhdyskuntasuunnittelun merkitys. Ulkoilun olosuhteet tulisi huomioida jo yleiskaavatasolla, jotta ne kaavahierarkian myötä tulisivat esiin myös asemakaavoissa. Viheralueita tulisi varata kunnan yhdyskuntasuunnittelussa riittävästi ja samalla tulisi huomioida viheralueiden saavutettavuus kunnan jokaisen asuinalueen näkökulmasta. Luonnonmukaisilla viheralueilla, jotka soveltuvat myös ulkoiluun, on merkitystä kunnan asukkaille heidän mielipaikkoinaan. Luonto koetaan myös useiden tutkimusten mukaan kaupunkiympäristön keskeiseksi laatutekijäksi. (Pelkonen & Tyrväinen 2005.)

Koska ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksista vastaavat tahot vaihtelevat ja vastuu jakaantuu monelle taholle, on muidenkin hallintokuntien poikkihallinnollinen yhteistyö ensiarvoisen tärkeää ulkoiluolosuhteiden edistämässä. Moni kunta tekee yhteistyötä myös kolmannen sektorin kanssa ulkoiluolosuhteiden edistämässä. Yhdistykset antavat kaavalausuntoja sekä rakentavat,

kunnostavat ja ylläpitävät latuja, retkeily- ja ulkoilureittejä sekä luontopolkuja. Kokonaisuudessaan selvää on, että kolmas sektori on merkittävä tuki kunnalle ulkoilupaikkojen ylläpidossa ja jonka roolia olosuhdetyössä on syytä vahvistaa kuntien resurssien ollessa rajalliset.

2.5 Ulkoilumahdollisuudet Sodankylän strategioissa ja suunnitelmissa

Ulkoiluolosuhteita hallinnoidaan monen hallintokunnan taholta. Myös strategisella tasolla ulkoilun ja liikunnan tulisikin näkyä eri hallintokuntien strategioissa, jotta perusteet sen huomioimiseen ja tätä kautta hyvinvointipalvelujen tuottamiseen taataan. Sodankylän kaupungin visio on, että Sodankylä on vuonna 2014 kasvava, kansainvälinen Keski-Lapin asiointi- ja palvelukeskus, jossa ihmisten on turvallista elää. Sodankylässä on monipuolinen elinkeinorakenne, Jäämerenkäytävä sekä korkea-koulutasoista, kansainvälistä arktista- ja avaruustutkimusta sekä koulutusta. Kunnan strategiassa kunta linjaa strategisiksi arvoiksi asiakaslähtöisyyden, pohjoisuuden ja kestävän kehityksen.

Sodankylän ulkoilumahdollisuuksien jatkuva kehittäminen tukee tätä visiota. Osa asukkaiden hyvinvoinnin edistämistä ja palveluja on tukea ulkoilua ja liikkumista oikeanlaisilla ulkoiluolosuhteilla ja palveluilla. Monipuoliset ulkoiluolosuhteet ovat myös tärkeä tekijä kokemuksessa turvallisesta ja viihtyisästä kaupunkiympäristöstä. Ulkoiluolosuhteiden ylläpito ja kehittäminen usein myös noudattaa kestävän kehityksen periaatteita. Sekä ylläpidon että rakentamisen energiakustannukset ovat yleensä pienet, koska yleensä on kyse pitkälti luonnonmukaisista olosuhteista.

Kunnan strategiassa keskeisesti ulkoiluolosuhteisiin liittyy myös strategiaan kirjattu rantojen kehittämistavoite. Ranta-alueiden hyödyntäminen tulevaisuudessa vaatii myös panostuksia. Varsinkin kirkonkylän ja Korpilammen ranta-alueiden suuntaan on mahdollista luoda uusia ulkoilumahdollisuuksia.

Vuosina 2006–2007 tehdyssä sivistystoimen strategiassa sivistystoimen visioksi on asetettu ympäröivästä luonnostaan ja historiastaan ylpeä alueellinen sivistyspalvelujen keskus, jonka palvelut tarjoavat mahdollisuuden elinikäiseen kasvuun. Yksi toimintaa ohjaavista keskeisistä periaatteista on kuntalaisten tarpeiden huomioiminen. Arkiaktiivisuus ja sen mahdollistavat olosuhteet ovat yksi keskeisimmistä kuntalaisten hyvinvointia tukevista tekijöistä tuottaen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Sivistystoimen strategiassa yhdeksi menestystekijäksi on nimetty aktiivinen kuntalainen. Keinoja menestystekijän saavuttamiseksi ovat terveellisten elämäntapojen edistäminen ja monipuolisten harrastusmahdollisuuksien luominen. Yksi tärkeimmistä tekijöistä sekä harrastusmahdollisuuksien takaamisessa että terveellisten elämäntapojen edistämiseksi madaltamalla liikkumiskynnystä ovat sodankyläläisten eniten käyttämät ulkoilupaikat, erilaiset reitit, polut, ladut ja kevyen liikenteen väylät, ja niiden saavutettavuuden, turvallisuuden ja mielenkiintoisuuden takaaminen.

Parhaillaan Sodankylässä on menossa kunnan hyvinvointikertomuksen kokoaminen. Hyvinvointikertomus tehdään kerran valtuustokaudessa ja sitä seuraa hyvinvointistrategia.

3 ULKOILUTOTTUMUKSET

3.1 Ulkoilu- ja liikunta-aktiivisuus

Sulka II -hankkeen yhteydessä toteutetussa asukaskyselyssä kartoitettiin sodankyläläisten ulkoilutottumuksia (Sodankylän ulkoiluolosuhteiden asukaskysely 2010). Ulkoilu määriteltiin kodin pihapiirin ulkopuolella vapaa-ajalla omin lihasvoimin tapahtuvaksi vähintään 15 minuuttia kestäväksi liikkumiseksi ja oleskeluksi. UKK -instituutin terveystieteiden tutkimuksen mukaan ihmisen tulisi harrastaa perusliikuntaa yhteensä 3-4 tuntia viikossa jaettuna kaikille viikonpäiville.

Asukaskyselyn vastaajat ulkoilevat verrattain paljon: 42 prosenttia vastaajista ulkoilee päivittäin ja 50 useammin kuin kerran viikossa. Liikuntaa vastaajista harrastaa päivittäin 39 prosenttia ja useamman kerran viikossa 53 prosenttia. Vastaajissa painottuvat aktiiviset ulkoilijat ja liikkujat. Paljon ulkoilupaikkoja käyttävillä on suurempi halu kehittää olosuhteita ja osallistua kyselyyn. 4 prosenttia vastaajista sanoo ulkoilevansa kerran viikossa. Harvemmin kuin kerran viikossa ulkoilee 4 prosenttia vastaajista. Kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan (2009–2010) ”harvemmin” tai ”ei koskaan” -liikkuvien osuus on noin 10 prosenttia suomalaisesta aikuisväestöstä (19–65 -vuotiaat).

3.2 Ulkoilulajit

Asukkailta kysyttiin myös heidän eniten harrastamia ulkoilulajeja (Taulukko 1). Suosituimpia lajeja vastaajien keskuudessa olivat kävelylenkkeily, hiihto, juoksulenkkeily ja esimerkiksi koiran ulkoiluttaminen. Hiihdon suosioon asukaskyselyssä vaikuttaa myös kyselyajankohdan suotuisat olosuhteet. Myös lasten kanssa ulkoilu oli suosittua. Muitakin lajeja nimettiin harrastettujen lajien joukkoon, mutta vastaukset hajaantuivat monien eri ulkoilulajien välille.

Taulukko 1. Sulka II -asukaskyselyn vastaajien eniten harrastamat ulkoilulajit yhteensä (N=191).

	Mitä ulkoilulajia olet eniten harrastanut? N	Prosenttia vastaajista %
Kävelylenkkeily	80	42,6
Hiihto	42	22,3
Juoksulenkkeily	12	6,4
Koiran ulkoiluttaminen	11	5,9
Lasten kanssa ulkoilu	9	4,8
Jalkapallo	7	3,7
Pyöräily	7	3,7
Metsästys	4	2,1
Sauvakävely	3	1,6
Laskettelu	2	1,1
Luistelu	2	1,1
Patikointi/Retkeily	2	1,1

Asukkailta kysyttiin myös lajeja, joita he tulevaisuudessa haluaisivat harrastaa enemmän sekä lumiseen aikaan että sulan maan kaudella. Vastaajat nimesivät 1–3 tärkeintä lajia, joita haluaisivat harrastaa tulevaisuudessa. Lumiseen aikaan noin 34 prosenttia kaikista vastauksista oli hiihto. Esiin nousi myös luistelu (noin 10 prosenttia vastaajista) ja kävelylenkkeily (noin 9 prosenttia vastaajista). Sulan maan kaudella vastaajat haluaisivat tulevaisuudessa harrastaa enemmän pyöräilyä (18 prosenttia vastaajista) sekä kävely- ja juoksulenkkeilyä (13 prosenttia ja 12 prosenttia vastaajista).

4 SODANKYLÄN ULKOILUPAIKKAVERKOSTO

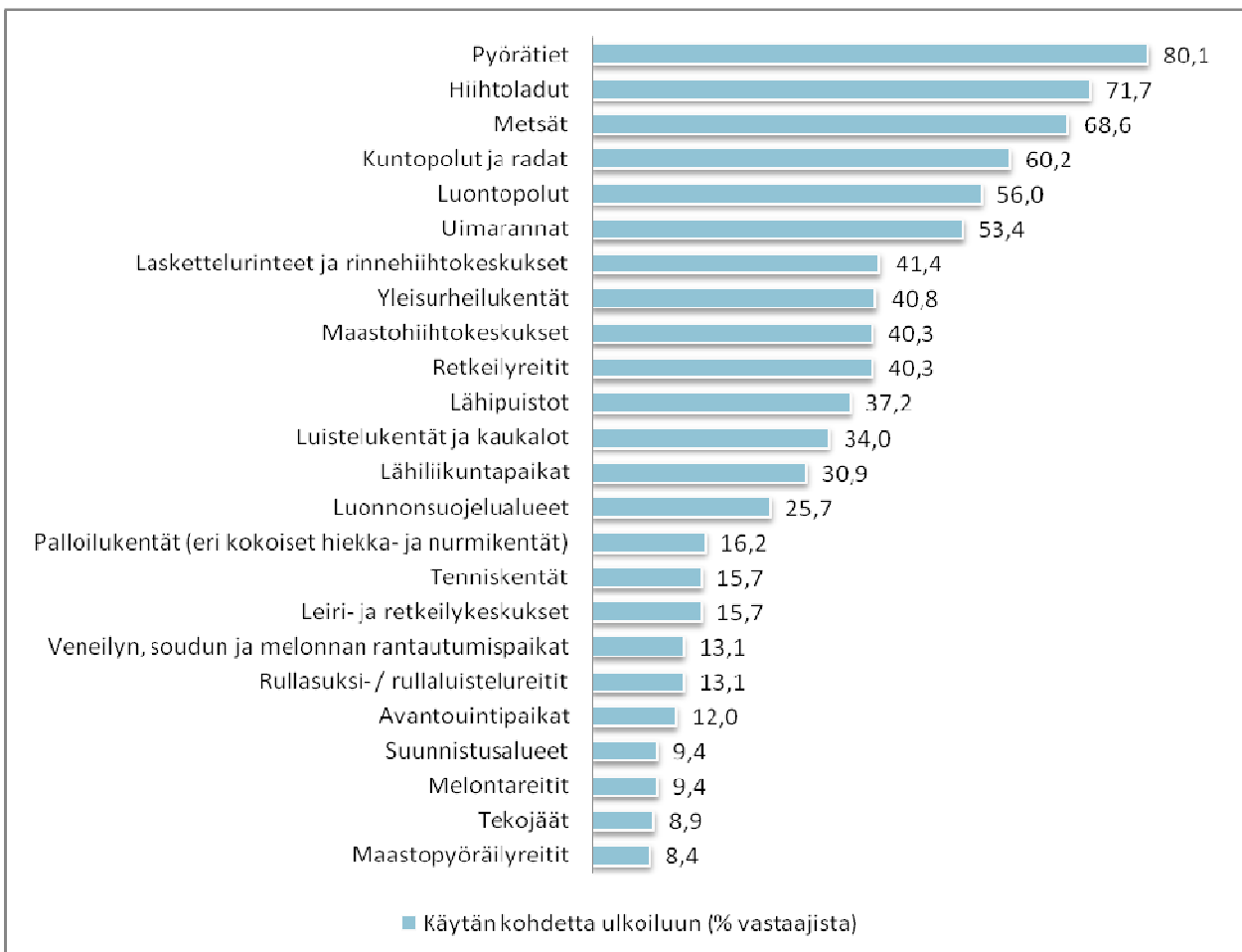
Sodankylän ulkoilupaikkaverkko koostuu yli 200 ulkoilupaikasta kunnan alueella sijaitsevien metsien, kevyen liikenteen väylien ja pyöräteiden sekä erilaisten puistojen ja viheralueiden lisäksi (Liite 1). Sodankylän kokonaispinta-ala on 12 415,22 neliökilometriä, josta vesialueita on 718,71 neliökilometriä (5,8 %).

Tässä luvussa tarkastellaan Sodankylän asukkaiden ulkoilupaikkojen käyttöä, Sodankylän ulkoilupaikkojen valikoimaa sekä ulkoilupaikkojen nykytilaa ja kehittämisehdotuksia selvityksessä kerätyn aineiston näkökulmasta. Aineistona ulkoilutyöryhmä on myös työstänyt selvityksen lopussa olevaa listausta Sodankylän ulkoilupaikoista. (Liite 1.) Jokaisen ulkoilupaikka -kokonaisuuden yhteydessä on tarkasteltu Sulka II -hankkeen yhteydessä toteutetussa asukaskyselyssä tulleita kehittämisehdotuksia Sodankylän ulkoilupaikkoja koskien. Varsinaiset toimenpide-ehdotukset koko Sodankylää koskien on kirjattu tämän selvityksen tekstiosan loppuun.

4.1 Ulkoilupaikkojen käyttö

Sulka II -hankkeen asukaskyselyssä vastaajat saivat arvioida yleisellä tasolla ulkoiluun erilaisilla ulkoilupaikoilla. Kysymys kuului, käytätkö kohdetta ulkoiluun? (Kuvio 1.) 80 prosenttia vastaajista käyttää pyöräteitä tai kevyen liikenteen väyliä ulkoiluun. Hiihtoladut (noin 72 % vastaajista), metsät (67 % vastaajista) sekä kuntopolut ja radat (60 % vastaajista) ovat myös suosittuja ulkoilupaikkoja. Muita suosittuja ulkoiluun käytettyjä kohteita ovat luontopolut (56 % vastaajista), uimarannat (noin 53 %) ja pohjoisessa tietysti laskettelurinteet ja rinnehihtokeskukset (noin 41 %). Kokonaisuudessaan eniten ulkoiluun käytetyistä kohteista hyvin pieni osa on kuitenkin pitkälle rakennettuja.

Kuvio 1. Suosituimmat ulkoilupaikat Sodankylässä Sulka II -asukaskyselyn mukaan (N=191).

Asukkailta kysyttiin myös heidän eniten lumisella ja eniten sulan maan kaudella käyttämäänsä ulkoilupaikkaa. Samalla asukkaat saivat esittää kehittämisehdotuksia kyseistä ulkoilupaikkaa koskien. Yhteensä 179 vastaajaa nimesi eniten käyttämänsä ulkoilupaikan lumisella kaudella ja 170 vastaajaa sulan maan kaudella. Yhteensä kyselyssä oli 191 vastaajaa.

Lumiseen aikaan vastaajat nimeivät tiettyjä suosittuja kohteita, mutta muuten ulkoilupaikkojen käyttö hajaantuu (Kuvio 3). Paljon mainintoja keräävät Kommattivaara ja varuskunnan alue. Kokonaisuudessaan paljon mainintoja saavat myös eri hiihtoladut. Myös kevyen liikenteen väylät ovat suosittuja, vaikka onkin kyse talvesta. Lenkkeilykausi jatkuu talvella kevyen liikenteen väylillä.

4.2 Ulkoilupaikan valinnan tekijät

Sulka II -hankkeen asukaskyselyssä ulkoilupaikan valintaan vaikuttavia tekijöitä kysyttäessä sanovat vastaajat Sodankylässä ulkoilupaikan valintaan vaikuttavan ennen kaikkea ulkoilupaikan hyvä kunto, ulkoilupaikan turvallisuus sekä ulkoilupaikan hyvä valaistus, jotka tuleekin ottaa huomioon ulkoilupaikkoja kehitettäessä. Asukkaita pyydettiin arvioimaan ulkoilupaikan valintaan vaikuttavien tekijöiden tärkeyttä asteikolla 1–4. Tärkeimmiksi tekijöiksi ulkoilupaikan valinnassa nousivat ulkoilua rajoittavien tekijöiden suuntaisesti ulkoilupaikan hyvä kunto (Ka 1,4), ulkoilupaikan turvallisuus (Ka 1,5) sekä hyvä valaistus (Ka 1,8). Tärkeää oli myös informaation saaminen ulkoilupaikoista sekä sähköisessä että paperisessa muodossa. Vähiten tärkeää vastaajille oli palvelujen sijainti lähellä ulkoilupaikkaa (Ka 3,6).

4.3 Ulkoilupaikkojen arvosanat

Sulka II -hankkeen asukaskyselyssä asukkaat saivat antaa arvosanan Sodankylän ulkoiluolosuhteille. Vastaajat arvioivat kysymyksessä tyytyväisyyttään kutakin ulkoiluolosuhteiden kokonaisuutta kohtaan (Taulukko 2). Parhaimman arvosanan saivat luontopolut (Ka 2,2). Asukkaat olivat kohtuullisen tyytyväisiä myös muihin olosuhteisiin. Tyytymättömiä oltiin lähiliikuntapaikkoihin, uimarantoihin, puistoihin ja kevyen liikenteen väyliin/pyöräteihin. Analysointivaiheessa vastauksista poistettiin Ei tyytyväinen eikä tyytymätön -vastausvaihtoehto.

Taulukko 2. Sodankylän ulkoilupaikkojen arvosana Sulka II -hankkeen asukaskyselyn mukaan.

	1 erittäin tyytyväinen	2 tyytyväinen	3 tyytymätön	4 erittäin tyytymätön	Yhteensä	Ka.
Luontopolut	12	75	25	5	117	2,2
Hiihtoladut	11	86	32	7	136	2,26
Ulkokentät	11	56	25	8	100	2,3
Kuntoreitit	4	70	26	6	106	2,32
Lähiliikuntapaikat	1	62	34	14	111	2,55
Uimarannat	3	51	52	10	116	2,59
Puistot	4	45	39	14	102	2,62
Pyörätiet/kevyen liikenteen väylät	5	57	51	34	147	2,78

4.4 Sodankylän ulkoilureitistö

Ulkoilu- ja virkistysreitistöt ovat yhdistelmä kevyenliikenteen reittejä, kesä ja talvikäytössä olevia kuntoratoja ja -polkuja, luontopolkuja ja pidempiä retkeilyreittejä sekä pelkästään talvisin ylläpidettäviä latuja esimerkiksi vesistöjen jäillä. (Liite 1.)

4.4.1 Kevyen liikenteen väylät ja pyörätiet

Pyöräteiden ja kevyen liikenteen väylien aktiivinen käyttö heijastuu myös Sulka II -hankkeen asukaskyselyn ulkoilupaikkojen kuntoon liittyviin tuloksiin. Yhteensä 73 prosenttia asukaskyselyn vastaajista sanoo näillä olevan kehittämistarvetta. 25 prosenttia sanoo Sodankylän pyöräteillä olevan jonkin verran kehittämistarvetta ja 48 prosenttia on sitä mieltä että pyöräteillä on paljon kehittämistarvetta. Tämä antaa kunnalle selkeän viestin pyöräteiden kehittämistoimenpiteiden tarpeesta muistattaessa että 80 prosenttia vastaajista sanoi käyttävänsä pyöräteitä ulkoiluun.

Varsinaisia kehittämisehdotuksia tarkasteltaessa kohdistuvat ne eniten kevyen liikenteen väylien verkoston kehittämiseen ja olemassa olevien väylien kunnon parantamiseen. Asukkaat toivovat pidempiä pyöräreittejä kylistä keskustaan, jotka yhdistyvät keskustan kevyen liikenteen väyliin. Samalla olemassa olevien väylien railoja toivotaan paikattavan ja korjattavan.

Sodankylässä on kevyen liikenteen väyliä ja pyöräteitä kunnan hallinnoimana on tällä hetkellä 25 kilometriä ja ELY -keskuksen hallinnoimana suurin piirtein saman verran. Varsinkin keskustasta pohjoisen suuntaan tarve kevyen liikenteen reitille tulee vain kasvamaan kaivostoiminnan alettua alueella. Tätä kautta autoliikenne tulee kasvamaan ja pyörätien tarve.

Myös kevyen liikenteen väylillä harrastettavat rullasuksi- ja rullaluistelureitit saivat asukaskyselyssä mainintoja: 37 prosenttia kaikista vastaajista sanoi niillä olevan jonkin verran tai paljon kehittämistarvetta. Tarvetta vaikuttaisi olevan ennen kaikkea rullaluisteluun ja rullasuksihiihtoon osoitetulle ja kunnan puolesta soveltuvalle reiteille, joka lakaistaan hiekasta ajoissa heti keväällä ja on pinnaltaan hyvässä kunnossa.

Pidempään pyöräretkeilyyn Sodankylässä voi valita 175 kilometrin pituisen reitin tai osan reitistä. Reittiä ei ole merkitty maastoon, mutta valtaosa reitistä päällystettyä tietä. Reitti soveltuu omatoimiselle pyöräretkeilyn harrastajalle ja karttamateriaalina toimii GT 14 -kartta.

4.4.2 Sodankylän ulkoilureitit

Sodankylässä on yhteensä x kilometriä erilaista valaistua ja valaisematonta latua, kuntorataa, luontopolkua, retkeilyreittiä ja -latua, jäälatua, melonta- ja pyöräilyreittiä, koiralataa, ratsastusreittiä tai näitä kaikkia yhdistävää ulkoilualuetta. (Liite 1.) Sodankylässä reittejä hallinnoi kunnan lisäksi Metsähallitus ja Suomen ympäristökeskus.

Kesäreitit: kuntopolut ja -radat, luontopolut ja retkeilyreitit

Kokonaisuudessaan Sodankylän erilaiset reitit lukuun ottamatta kevyen liikenteen väyliä ja pyöräteitä vaativat asukaskyselyn vastausten perusteella jonkin verran kehittämistä. Asukaskyselyssä vastaajat saivat arvioida kehittämistarvetta välillä jonkin verran kehittämistarvetta–paljon kehittämistarvetta. Kuntopoluille ja -radoille kirjasi kehittämistarvetta yhteensä 61 prosenttia vastaajista kehittämistarpeen keskiarvon ollessa 1,3 (jonkin verran kehittämistarvetta). Luontopoluille kehittämistarve -merkintöjä tuli 45 prosentilta vastaajista

keskiarvon ollessa 1,4 (jonkin verran kehittämistarvetta). Retkeilyreiteille kehittämistarvetta merkitsi 36 prosenttia vastaajista kehittämistarpeen keskiarvon ollessa 1,4. Retkeilyreitillä tarkoitetaan viitoitettuja, pidempiaikaiseen retkeilyyn tarkoitettuja reittejä. Reitin tulisi olla vähintään yhden päivämatkan eli 10 kilometriä pituinen.

Sodankylässä on yksi luontopolku, joka sijaitsee Pappilanniemessä. Retkeilyreittejä Sodankylän alueella on Vuotsosta lähtevä Ruijanpolku (30 kilometriä), Luostonvaellus -luontopolku (14 kilometriä), Rajalan kylästä lähtevä Kaarestunturin vaelluspolku (14 kilometriä) sekä Ukko-Luoston tunturipolku (11 kilometriä).

Lisäksi reittejä löytyy Sodankylän, Inarin ja Savukosken kuntien alueelle levittyvässä Urho Kekkosen kansallispuistossa. Sodankylän alueella näistä reiteistä sijaitsee Kiilopään luontoliikuntakeskuksesta lähtevät Vasalenkki (1 kilometriä), Porolenkki (3 kilometriä) ja Kiirunalenkki (6 kilometriä). Tankavaarasta Koilliskaran luontokeskuksesta lähtevät Urpiaisenlenkki (1 kilometriä), Koppelolenkki (3 kilometriä) ja Kuukkelilenkki (6 kilometriä).

Kuntopolkujen ja -ratoja löytyy useita: niistä puolet sijaitsee Pyhä-Luoston suunnalla. Räkki-Luoston vaaraa kiertävä Luoston riistapolku (4 kilometriä) löytyy Luostolta 8 kilometriä Askan suuntaan. Peurasuvannolla sijaitsee 5 kilometrin pituinen lintureitti. Viiankiaapa -aapasuulla on kaksi pitkospuureitistöä. Rengasmaiselle luontopolulle on opastus 4-tieltä Kersilön kylän kohdalta. Pitkä reitti on 7,1 kilometriä ja lyhyt 4,3 kilometriä pitkä. Toinen lähtöpaikka sijaitsee Siurunmaassa ja sinne on opastus Tanhuantieltä. Siurunmaan polku (1,7 kilometriä) kulkee pysäköintipaikalta Viiankiaavan reunalle, missä on laavu ja luontotorni.

Kokonaisuudessaan kehittämissuunnitelmien perusteella erilaisten reittien osalta toivotaan kehitettävän reiteistä saatavissa olevaa informaatiota. Tällä hetkellä tieto on hajallaan, vaikka kattavaa tietoa löytyykin Samoile Sodankylässä -sivustolta. Myös Sodankylän lintubongareiden bongari webissä on tietoa ulkoilukohteista. Kunnan kaikista eri tahojen hallinnoimista reiteistä tarvittaisiin ulkoilukartta ja myös sähköistä informaatiota tulee kehittää. Ulkoilukartan päivittämisen ja painamisen rinnalla kehittämissuunnitelmien mukaan tulisi tarkastella myös reittien saavutettavuutta Sodankylän kuntakeskuksen alueelta. Nykyisellään reitit ovat kaukana ja niille siirtyminen vaatii aikaa, joka taas nostaa kynnystä liikkua. Kaikkien reittien määrän suhteen vaikuttaisi, että tilanne on kokonaisuudessaan Sodankylässä hyvä: kehittämistarpeet suuntautuvat lähinnä juuri reittiverkoston kehittämiseen sekä informaation tuottamiseen.

Hiihtoladut

Hiihtoladuille kirjasi kehittämistarvetta 62 prosenttia vastaajista kehittämistarpeen keskiarvon ollessa 1,3 (jonkin verran kehittämistarvetta). Hiihtoladujen kehittämistarve-ehdotuksissa korostuvat ladujen kunnossapitoon liittyvät toiveet: ladujen kunnossapitoa toivotaan useammin. Sivukylillä kunnan toivotaan osallistuvan enemmän ladujen kunnossapitoon. Sodankylän alueen hiihtoladujen määrä on hyvä (x kilometriä) ja latuverkostoa on yritetty kehittää ja tällä hetkellä ainoa pullonkaula joen ylitys, jossa sukset täytyy ottaa jalasta. Reittien pohjustuksessa ja kunnossa on kuitenkin parantamistarpeita. Sodankylän keskustassa sijaitsevalle urheilukentälle on myös ajettu joka talvi latu, joka on myös välillä toiminut ensilumenlatuna. Lyhyelle ja helpolle koko kauden ympäri ylläpidetylle ladulle vaikuttaisikin olevan asukkaiden kehittämissuunnitelmien perusteella tarvetta: lapsiperheet ja vanhuksat kaipaavat juuri tällaista kohdetta.

Yksittäiset reittikohteet

Sulka II -hankkeen asukaskyselyn vastaajista 48 (25 %) sanoi pyörätuolireiteillä olevan kehittämistarvetta. Vaikka tämä ei ole iso osuus vastaajista, nousi vastausten keskiarvo korkealle (Ka 1,7). Pyörätuoleille soveltuva reitti soveltuu moneen tarkoitukseen esteettömän ulkoilun rinnalla: lapsiperheiden rattailla tehtäviin lenkkeihin ja rollaatorilla liikkuvien ulkoiluun. Kunnassa ei ole virallista luokiteltua esteetöntä reittiä mutta esimerkiksi Pappilanniemi on rakennettu soveltumaan lastenvaunuilla liikkumiseen. Reittiä voitaisiin kehittää edelleen sen keskeisen sijainnin vuoksi toimimaan täysin esteettömänä. Tarvetta reitille vaikuttaisi asukaskyselyn perusteella olevan.

Sodankylässä on matkaluistelu-reitti ollut vaihtelevin väliajoin ja vaihtelevassa paikassa. Muutamia vuosia sitten reitti tehtiin Jeesiöjoelle, mutta ongelmaksi muodostui ylläpidon haasteet ja tästä johtuva reitin huono kunto. Myös viime talvina reitti on aurattu välillä auki, mutta paikka on haastava koska vesi tulee jälle tasaisin väliajoin lumen painosta johtuen. Asukaskyselyssä vastaajista 28 prosenttia oli sitä mieltä, että matkaluistelu-reitillä on kehittämistarvetta. Kehittämistarpeen keski-arvo nousi 1,7 (paljon kehittämistarvetta).

4.5 Uimarannat ja avantouintipaikat

Sulka II -hankkeen asukaskyselyssä uimarannoille merkittiin kehittämistarvetta yhteensä 91 eli 48 prosenttia vastaajista. Yleinen siisteys sai eniten kehittämissuhteita uimarantojen ja -paikkojen suhteen. Avantouintipaikkoja Sodankylässä on yksi ja kyseinen paikka sijaitsee Kommattivaarassa. Nilimellassa sijaitsee kunnan uimaranta.

Tähän vielä rantojen määrä ja viralliset rannat vahvistettuina kun saadaan listaus.

4.6 Luonnonsuojelualueet, virkistysalueet ja -kohteet

Rakennettua viheraluetta Sodankylän pinta-alasta on x hehtaaria. **Leikkipuistojen ja lähipuistojen määrä???**

Kommattivaaran hiihtokeskuksen virkistysalue sijaitsee Sodankylän kirkonkylän läheisyydessä. Alueella on Kommatin maja, sauna, kota, hiihtostadion sekä Jokkerin Hiihtomesta. Kommatin hiihtostadionilla on valaistu latuyhteys kirkolta kohteeseen, hiihto- ja ampumahiihtostadion, latuverkosta 30 km ja koulutus- ja kurssitilaa.

Osa vuonna 1983 perustetusta Urho Kekkosen kansallispuisto sijaitsee Sodankylän kunnan pohjoisosassa. Lisäksi Sompion luonnonpuisto ja osa Saariselän tunturialueesta ovat Sodankylän alueella. Pyhä-Luoston kansallispuisto sijaitsee myös osittain Sodankylän kunnan alueella. Puistojen alueella sijaitsevista reiteistä on kerrottu aikaisemmin ulkoilureittien yhteydessä.

4.7 Vesistöillä tapahtuva ulkoilu

Sodankylässä on lukuisia vesireittejä, jotka on myös luokiteltu asteikolla helppo-helppohko-vaativa-vaativa. Kattavat tiedot reiteistä löytyvät kunnan matkailusivuilta.

Jeesiöjoella on reittejä yhteensä noin 44 kilometriä. Vesireitti Tepsa-Jeesiö on pituudeltaan n. 23 kilometriä. Vesireitti Jeesiö-Sodankylä on n. 44 kilometriä.

Kelujoella reittejä on yhteensä 21 kilometriä. Kelujoki lähtee Kelujärvestä ja laskee Kitisenjokeen Sodankylän kirkonkylän pohjoispuolelle ja reitti kulkee Siurunmaalta Sodankylään.

Luironjoen alku sijaitsee UK -puistossa Luironjärvässä ja korkean veden aikaan on mahdollista meloa jopa sinne asti. Luironjoki laskee mutkitellen Lokan tekoaltaalle, josta se jatkuu padon jälkeen 140 kilometriä matkan Lokan kylästä Tanhuan ja Luiron kylän ohitettuaan Kairalan kylän alapuolelle, jossa se yhtyy Kitisenjokeen. vesireitti kulkee Lokasta Allemalehtoon ja on pituudeltaan noin 50 kilometriä.

Riipijoen reitin alku sijaitsee n. 30 kilometrin päässä Sodankylän keskustasta länteen Riipijärvellä. Riipijärven ja Unarin väliin jää järvikylän alue, jolla voi myös retkeillä kanootilla Ulingas -joella alkukesästä vedenpinnan ollessa riittävän korkealla. Koko reitin pituus on n.70 kilometriä (Riipi - Unari), mutta siitä voi valita itselleen sopivan osuuden. Unarinjärveltä matkaa voi jatkaa vielä alaspäin Meltausjokea myöten.

Sattasjoella reittivaihtoehtoja on kolme. Nuotton käämpä-Rajala lenkki on 15 kilometrin pituinen, Rajala - Sattasen kylä noin 27 kilometriä ja Nuttion käämpä - Sattasen kylä noin 42 kilometriä.

Tankajoen vesireitti on n. 15 kilometriä pitkä ja reitti on kulkukelpoinen kanootilla ja kajakilla.

Vesiretkeilyreitti välillä Torvinen - Riipi - Vuojärvitien silta on noin 24 kilometriä pitkä. Reitti sopii yksipäiväiseen melontaretkeen ja on kulkukelpoinen kanootilla ja kajakilla. Reitin toinen osuus on 16 kilometriä pitkä. Lähtö on Riipi - Vuojärvitien sillalta ja päätepiste Raudanjoen virkistyskalastusalueen laavun kohdalla.

Lisäksi Sodankylän kunnan pohjoisosassa sijaitsevat tekojärvet tarjoavat laajat kalastus- ja vesiretkeilyalueet. Suomen suurimpiin lukeutuvat tekojärvet Lokka ja Porttipahta yhdistää Vuotson kylän läpi kulkeva Vuotson kanava.

4.8 Ulkokentät ja muut ulkoliikuntapaikat

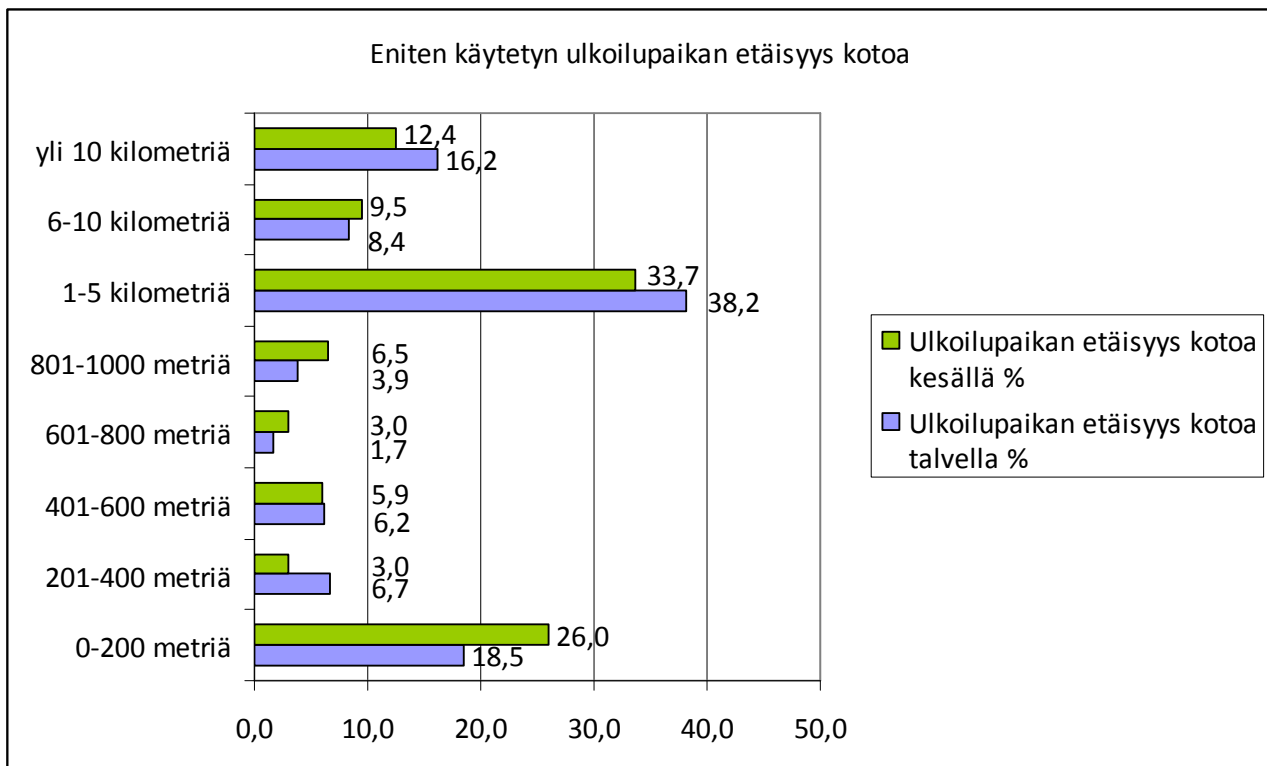
Sodankylässä on x ulkokenttää. Isoin niistä on keskusurheilukenttä. Urheilupuiston nimelläkin tunnettu liikuntapuisto sisältää spurtan-pinnotteisen juoksuradan ja suorituspaikat, jääkiekkokaukalon, joka on kesäisin monitoimikäytössä, vapaaluistelun alueen, huoltotilat ja katsomon.

4.9 Ulkoilupaikkojen sijainti

Sodankylän poikkeuksellisen laajan pinta-alan vuoksi ulkoilupaikkojen saavutettavuuden takaaminen on erityisen haasteellista. Sulka II -hankkeen asukaskyselyn perusteella ulkoilupaikkojen saavutettavuudessa onkin kehittämistä. Asukaskyselyssä vastaajat arvioivat eniten käytettyjen ulkoilupaikkojensa etäisyyttä kotoa. Käytetyin ulkoilupaikka on kesällä 44 prosentille alle kilometrin päässä ja noin 34 prosentille 1–5 kilometrin päässä kotoa (Kuvio 2). Eniten käytetty ulkoilupaikka sijaitsee keskimäärin kauempana kotoa talvella kuin kesällä. Talvella alle kilometrin päässä kotoa sijaitsevia paikkoja käyttää 37 prosenttia. 1–5 kilometrin päässä kotoa sijaitsevaa paikkaa käyttää talvella noin 38 prosenttia vastaajista. Vastaavasti 0–200 metriä kotoa sijaitsevien ulkoilupaikkojen käyttö lisääntyy kesällä. Kesällä noin 26 prosenttia vastaajista sanoo ulkoilupaikan sijaitsevan 0–200 metrin päässä kotoa ja talvella noin 18,5 prosenttia. Eniten käytettynä ulkoilupaikkana, jolle välimatkaa arvioitiin, toimivat kesällä pyörätiet ja muut lähivirkistysmahdollisuudet siinä missä eniten käytetty kohde talvella oli useammin

Kommattivaara, hiihtolatu tai esimerkiksi varuskunnan alue. Lajivalikoiman muuttuminen siis myös vaikuttaa välimatkan muutokseen.

Kuvio 2. Välimatka eniten käytetylle ulkoilupaikalle Sulka II -hankkeen asukaskyselyn mukaan.

Asukaskyselyssä asukkailta kysyttiin myös kulkuvälinettä eniten käytetylle ulkoilupaikalle. Ulkoilupaikalle kuljettiin useammin yksityisellä moottoriajoneuvolla talvella (62,6 prosenttia) kuin kesällä (16 prosenttia). Talvikaudella ulkoilupaikalle kuljettiin myös kävellen tai juosten (35,6 prosenttia). Kesällä eniten ulkoilupaikalle liikutaan kävellen tai juosten (noin 38 prosenttia) tai pyörällä (18,3 prosenttia) edellä mainitun moottoriajoneuvon lisäksi. Talvella pyörällä kulkee eniten käytetylle ulkoilupaikalle vain muutama. Yksikään ei sano kulkevansa Sodankylässä kesällä tai talvella ulkoilupaikalle julkisella kulkuvälineellä. Kesällä 3 prosenttia sanoo kulkevansa eniten käytetylle ulkoilupaikalle myös rullaluistimilla tai -laudalla.

Asukkailta kysyttiin myös avoimena kysymyksenä mitä ulkoilupaikkoja he toivoisivat lähemmäksi kotiaan. Vastaajat saivat merkata 0-3 ulkoilupaikkaa tärkeysjärjestyksessä. Noin 62 prosenttia ja esitti ainakin yhden toivomuksen ulkoilupaikasta lähempänä kotiaan. Eniten toivottiin hiihtolatuja ja pyöräteitä.

5 SODANKYLÄN ULKOILUPALVELUT

Ulkoilupalveluiden avulla asukkaille ja matkailijoille tuotetaan tietoa ulkoilupaikan sijainnista, kunnosta, haastavuudesta ja ulkoilupaikkaan liittyvistä muista tekijöistä. Informaation avulla madalletaan kynnyksiä liikkuu, parannetaan kohteen kiinnostavuutta ja samalla myös luodaan tärkeää turvallisuuden tunnetta.

Sulka II -hankkeen asukaskyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan eri ulkoilupalvelujen nykytilaa asteikoilla 1-5 (Taulukko 3). Analysointivaiheessa keskimäinen vastaus (3 Ei hyvä eikä huono) poistettiin vastauksista ja keskiarvot laskettiin uudelleen. Niinpä ulkoilupalvelujen keskiarvosanat sijoittuvat asteikoille 1-4. Asukaskyselyssä välineiden vuokraus- ja huoltopalvelut ja yrittäjien tuottamiin palvelut saivat arvosanan 2,4 (hyvä). Eniten kehittämistarvetta vaikuttaisi olevan Sodankylässä sekä ulkoilupaikoista tiedottamisessa (Ka 2,6) että erilaisissa taukopaikoissa (Ka 2,6). Kokonaisuudessaan verrattuna Sodankylän ulkoilupaikkoihin vaikuttaisi, että juuri ulkoilupalveluissa on enemmän kehittämistarvetta, koska ne saivat huonompia arvosanoja kuin Sodankylän ulkoilupaikat kokonaisuudessaan (Taulukko 2 ja 3).

Asukkaat saivat esittää myös kehittämissuhteita kunnan ulkoilupalveluja koskien. Vastaajat jättivät yhteensä 75 kehittämissuhteesta eli noin 39 prosenttia vastaajista jätti kehittämissuhteen Sodankylän ulkoilupalveluja koskien. Palveluita koskien kehittämissuhteissa korostuu ulkoilupaikkojen valikoimasta tiedottaminen sekä viitoitukseen panostaminen. Myös taukopaikkojen kunnossapitoon toivottiin kiinnitettävän huomiota.

Sodankylässä on erilaisia ulkoilupalveluja. Karttapalvelun avulla asukkaille tuotetaan tietoa reittien ja latujen sijainnista ja valikoimasta. Karttamateriaaleja löytyy sähköisenä mutta paperiversio vaatii päivittämistä. Tarvetta on yleiselle ulkoilu- ja virkistyskartalle, jossa olisi kaikki reitit, kohteet ja paikat. Kattavaa tietoa ulkoilureiteistä löytyy Samoile Sodankylässä -sivustolta ja Sodankylän lintubongareiden bongari webissä on tietoa ulkoilukohteista. Vesiretkeilytietoa löytyy Sodankylän matkailun sivuilla ja vapaa-aikapalveluiden sivuilta Kommattivaarasta. Suunnitelmallisuutta tarvittaisiin, jotta tiedottaminen voisi toteutua tehokkaasti. Tiedon hankinta ulkoilumahdollisuuksista on tällä hetkellä lähes yksinomaan asukkaan oman aktiivisuuden varassa. Tiedonvälitystä tulisikin kehittää niin että asukkailla olisi käytettävissä kattavat tiedot kunnan ulkoilumahdollisuuksista yhtenäisessä paikassa.

Sodankylässä taukopaikkoja ja kotia ovat rakentaneet ja ylläpitävät sekä paikallinen Metsäkoulu opiskelijoineen sekä kunta. Metsäkoulu pitää rakentamiaan laavuja yllä. Portin pirtti Askassa on toinen kunnan kohde. Myös muita kohteita on olemassa ja niiden kunto ja ylläpidon taso vaihtelee.

Taulukko 3. Ulkoiluolosuhteisiin liittyvien palvelujen arvosanat Sulka II -hankkeen asukaskyselyn mukaan.

	1 Erittäin hyvä	2 Hyvä	3 Huono	4 Erittäin huono	Yhteensä	ka.
Välineiden vuokraus- ja huoltopalvelut	6	57	36	6	105	2,4
Yrittäjien tuottamat palvelut (esim. kahvilat ja ohjelmapalvelut)	8	49	39	7	103	2,4
Opastustaulut ja viitat	5	54	43	6	108	2,5
Kunnan sähköiset ja paperiset ulkoilukarttamateriaalit	4	48	38	12	102	2,6
Ruoanlaitto-, tauko- ja yöpymispaikat	5	40	48	7	100	2,6
Esitteet ja tiedotteet internetin, lehtien, radion ja television kautta	4	45	44	11	104	2,6

6 SODANKYLÄ -LAPIN TÄHTIKUNTA

6.1 Sodankylän ulkoiluolosuhteiden muutos

Sodankylä on luonnonolosuhteidensa puolesta monipuolinen ja vetovoimainen ulkoilukunta. Sodankylässä tehtiin vuonna 1998 ulkoilukatselmus (Suomen Latu, SULKA I -projekti).

Tähän tulossa teksti Sulka I -dokumentin perusteella, kun saadaan päivitetty listaus kunnan ulkoilupaikoista

Pohdittaessa Sodankylän ulkoiluolosuhteiden muutosta todettiin että kunnan hallintorakenne muuttunut ja tätä kautta myös ulkoiluolosuhteiden vastualueet ovat jakautuneet. Liikunta- ja nuorisosihteerin virat on yhdistetty vapaa-aikasihteerin viraksi. Vapaa-aikatoimi suunnittelee yhdessä teknisen toimen kanssa ylläpitoa ja myös investointeja, mutta resurssit ovat teknisen toimen budjetissa. Kuntaan on muutama vuosi sitten palkattu päätoiminen kaavoittaja ja tätä kautta on saatu suunnitelmallisuutta alueiden käyttöön ja yhdyskuntasuunnitteluun. Myös ulkoiluolosuhteiden merkitys matkailukohteena on näkynyt elinkeinotoimen aktiivisuutena, esimerkiksi Pappilanniemeen on tätä kautta saatu rakennettua uusi lähivirkistysreitti.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana Sodankylän ulkoiluolosuhteet ja -paikat sekä lajivalikoima ovat laajentuneet ja parantuneet, vaikka resurssipula näkyy myös ulkoilupaikkojen ylläpidossa. Myös taantumista on tapahtunut: reittejä kehitettiin ennen enemmän, nyt ne ovat jääneet ylläpitämättä ja vähälle käytölle varsinkin maaseutualueilla. Resurssit ovat kiristyneet ja ulkoilun ja liikunnan asema kunnan strategioissa ei ole kovin näkyvä. Tämä heijastuu suoraan resursseihin tarpeiden perusteluihin ja kehittämisen priorisointiin. Myös kunnan toiminnan ulkopuolisilla toimilla on ollut vaikutusta ulkoilumahdollisuuksien muutokseen. Metsähallituksen toimintojen keskittäminen on näkynyt kunnan ulkoilualueiden valikoimassa. Sodankylän alueella on poikkeuksellisen paljon Metsähallituksen hallinnoimia ulkoilualueita ja kun Metsähallitus on priorisoinut alueiden hoitoaan, on tiettyjen alueiden ylläpidon taso laskenut.

Muutosta on tapahtunut myös reittien suhteen. Päiväluontoinen retkeily on keskittynyt yhä enemmän matkailukeskuksiin. Viimeisen kymmenen vuoden aikana luontokohteiden ja -reittien merkitys liikuntapaikkana on kasvanut. Sodankylän ladut ja kuntoradat sekä ulkoilureitit ovat keskimäärin hyvässä kunnossa. Kehittämisen rinnalla ulkoiluolosuhteisiin kohdistuvat taso- ja kuntovaatimukset ovat kasvaneet.

90 -luvulla ja 2000 -luvun vaihteessa reittien kehittämiseksi oli paljon EU -hankkeita, joiden turvin rakennettiin paljon uusia reittejä ja levähdyspaikkoja reiteille. Hankkeissa rakennettujen reittien ongelmaksi on kuitenkin muodostunut niiden ylläpidon vastuutuksen puute hankkeiden päättymisen jälkeen, koska suunnitelmissa ei selkeästi vastuutettu tahoa ylläpitämään reittiä. Tämän vuoksi reitit ovat metsittyneet. Ongelmaksi joissain kohteissa on muodostunut myös, että suunnitteluvaiheessa maankäyttö on yksityisillä mailla perustunut ainoastaan sopimukseen ja virallista reittitoimitusta ei ole tehty. Maanomistajan vaihtuessa on myös tullut korvauspyyntöjä maankäytöstä tai kielto maan käyttämiseksi.

Kolmannen sektorin rooli ylläpidossa ja tapahtumien järjestämisessä on vahva. Sodankylässä on noin 40 erilaista yhdistystä. Tapahtumien järjestäminen ostetaan kolmannelta sektorilta ja sivukyillä kyläyhdistykset ylläpitävät latuja ja saavat tähän avustusta liikuntatoimelta. Myös yrittäjä pitää ostopalveluna yllä reittejä.

Myös liikuntapaikkoja tullut lisää viimeisen 10 vuoden aikana ja käyttäjät vaativat yhä parempia suorituspaikkoja. Keskusurheilukenttää kehitetty (3 tenniskenttä lisätty ja koko kenttä peruskorjattu), kuntaan on rakennettu jäähalli sekä lähiliikuntapaikkoja koulujen yhteyteen. Kitisenrannan koulun koululaiset on siirretty Aleksanteri Kenan koulu mäelle, jossa on lähiliikuntapaikka ja lapsille ammattiopiston yhteyteen rakennettu lähiliikuntapaikka. Tämän lisäksi Syväjärvi ja Torvinen ovat saaneet lähiliikuntapaikat. EU:n myötä uimarantojen olosuhteet ovat tiukemmassa viranomaisvalvonnassa esimerkiksi turvallisuusvaatimuksien osalta.

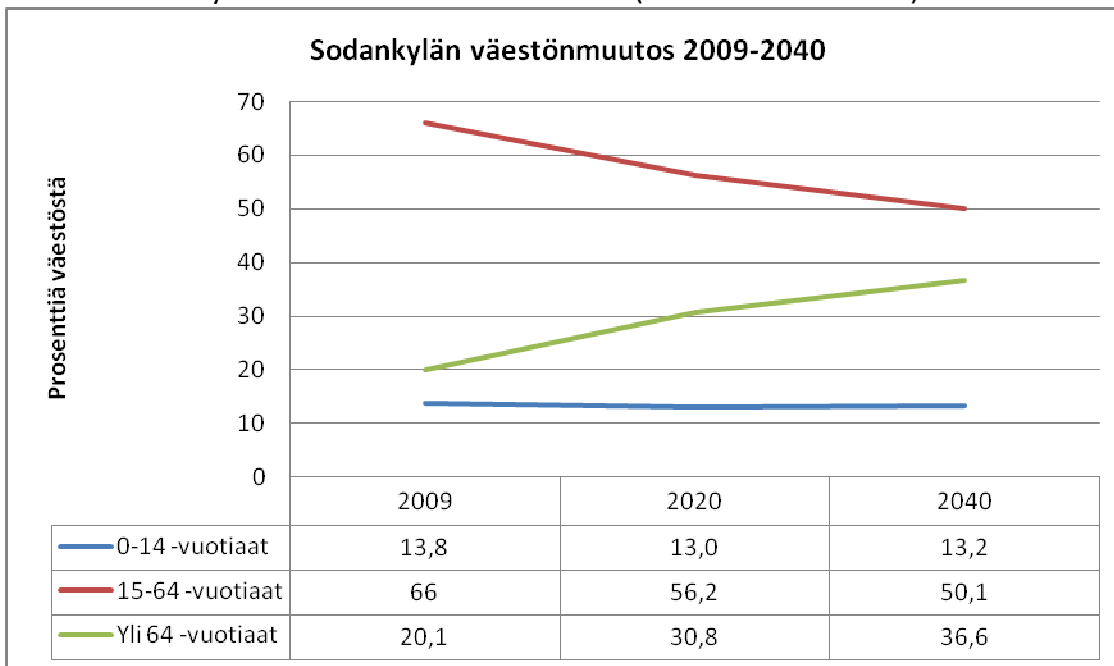
6.2 Tulevaisuuden haasteet

Ulkoiluolosuhteiden toimintaympäristö muuttuu ajan myötä. Liikuntakulttuuri on laajentunut urheilusta kuntoilun kautta terveys- ja arkiliikuntaan. Ulkoilun ja liikunnan merkitys terveyden, hyvinvoinnin ja elämänlaadun lähteenä on vahvistunut. Liikunnalla ja ulkoilulla on todettu saavutettavan yksilötason terveyttä edistävien fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten vaikutusten lisäksi merkittäviä kansantaloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Liikunnalla on keskeinen merkitys sosiaalisen ja psyykkisen hyvinvoinnin lisäämisessä. Liikunnan harrastamiseen liittyviä motiiveja terveyden ja hyvinvoinnin lisäksi ovat ilo, virkistys, sosiaalinen vuorovaikutus, rentoutuminen ja luonnosta nauttiminen. Liikunnan ja ulkoilun avulla vaikutetaan myönteisesti yhteisöllisyyden ja suvaitsevaisuuden lisääntymiseen, syrjäytymisen ehkäisyyn sekä tasa-arvoisemman yhteiskunnan rakentumiseen.

Yhteiskunnallisesti liikunnalla ja ulkoilulla on keskeinen rooli väestöryhmien välisten yhä kasvavien terveyserojen kaventajana. On tärkeää, että kaikilla on yhdenvertainen mahdollisuus liikunnalliseen ja hyvinvointia edistävään elämäntapaan sekä elämysten ja yhteisöllisyyden kokemiseen liikunnan avulla.

Liikunta tukee lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä, ylläpitää työ- ja toimintakykyä, lisää ikäihmisten omatoimisuutta ja elämänhalua sekä vahvistaa yhteisöllisyyttä. Kansalaiset suhtautuvat liikuntaan myönteisesti, mutta myönteisestä ilmapiiristä ja tehdyistä toimenpiteistä huolimatta liikkumisen kokonaismäärä väestötasolla on kuitenkin vähentynyt ja polarisoitunut. Väestön ikärakenteessa sekä elämäntavoissa tapahtuvat muutokset asettavat lisääntyviä haasteita olosuhteiden kehittämiseksi. Väestöstä vuonna 2009 0–14-vuotiaita oli 13,8 prosenttia ja 15–64 -vuotiaita 66,0 prosenttia. Yli 64-vuotiaiden osuus Sodankylän väestöstä on noin 20,1 prosenttia. Oheisesta kuvioista (Kuvio 3) nähdään Sodankylän yli 64 -vuotiaiden määrä ja osuus jatkaa nousua ja Tilastokeskuksen ennusteen mukaan se on vuonna 2020 30,8 prosenttia ja vuonna 2040 36,6 prosenttia. Sodankylä jatkaa ennusteiden mukaan myös muuttotappiokuntana. Tällä hetkellä asukkaita on 8 802 siinä missä vuonna 2020 ennustetaan Sodankylässä olevan 7901 asukasta ja vuonna 2040 yhteensä 7205 asukasta.

Kuvio 3. Sodankylän väestönmuutos 2009–2040 (Lähde: Tilastokeskus).

Tapahtuva väestörakenteen muutos vaikuttaa ulkoilupalvelujen kysyntään. Esteettömyys-, turvallisuus- ja saavutettavuus-vaatimukset kasvavat. Nämä laatutekijät ovat samalla kaikkien väestöryhmien edun mukaisia. Esimerkiksi esteettömät lähivirkistysmahdollisuudet palvelevat sekä erityisryhmien, ikääntyvän väestön että lapsiperheiden etuja. Ikääntyvien ja erityistoimia vaativien väestöryhmien (liikuntaesteiset, pitkäaikaissairaat, maahanmuuttajataustaiset, työttömät jne.) kasvu luovat myös tarpeita suunnata liikuntapalveluja ja -tiloja enenevässä määrin näille väestöryhmille. Liikuntakäyttäjymisen eriytyminen näkyy selvimmin lasten ja nuorten kohdalla; niin liikunnallisesti hyvin aktiivisten kuin liikkumattomienkin määrät ovat kasvaneet. Lasten ja nuorten liikunnan harrastamisen tukemisella, monipuolisten mahdollisuuksien avulla ja liikunnallisen elämäntavan omaksumisella voidaan vaikuttaa positiivisesti pitkälle tulevaisuuteen.

Liikuntakäyttäjymisessä, elämäntavoissa ja lajitarjonnassa tapahtuvat muutokset luovat paineita myös liikuntapaikkarakentamiselle. Yhdyskuntarakennetta ja arkiympäristöä kehitetään liikkumista suosivaksi. Liikunta- ja ulkoilumahdollisuudet ovat yksi tärkeimmistä asuinpaikan valintaan vaikuttavista tekijöistä. Vapaa-ajalle asetettavat toiveet ja odotukset kasvavat edelleen, jolloin asiakkaiden laatutietoisuus ja odotusarvot liikunnan palvelutarjontaa kohtaan lisääntyvät.

Eri hallintokuntien ja toimijatahojen välinen avoin ja ennakkoluuloton yhteistyö sekä hallintokulttuurin muuttaminen yhä osallistuvampaan suuntaan avaavat uusia, synergiaetuja tuottavia toimintatapoja vastata eri käyttäjäryhmien asettamiin palvelutarpeisiin. Liikunnallisuuden lisäämiseksi tarvitaan eri toimijoiden sitoutumista liikunnan edistämiseen, yhteistyön tehostamista urheiluseurojen ja eri järjestöjen kanssa sekä kansalaisten liikunnallisen omavastuun lisäämistä. Kattavalla ja monipuolisella liikuntapalveluverkolla voidaan vaikuttaa positiivisesti alueen vetovoimaisuuteen ja liikuntapalvelujen saavutettavuuteen. Myös meneillään oleva kunta- ja palvelurakennemuutos osaltaan vauhdittaa liikunnan palvelutarjonnan kehittämistä ja osaamisen lisäämistä sekä kannustaa resurssien yhdistämiseen ja kuntarajat ylittävään yhteistyöhön. Yhä kansainvälistyvämmässä ja monikulttuurisemmassa toimintaympäristössä toimittaessa keskeiseen asemaan nousevat myös erilaiset teknologiset ratkaisut ja niiden sovellusmahdollisuudet, kestävän kehityksen mukaiset ja tasa-arvoisuutta edistävät toimintaperiaatteet, kansalliset ja kansainväliset lainsäädännölliset normit ja velvoitteet sekä globalisaatioon liittyvät kysymykset.

6.3 Toimenpide-ehdotukset

Sodankylässä on tehty viimeisen kymmenen vuoden aikana töitä ulkoiluolosuhteiden kehittämiseksi. Sodankylän luontokohteiden ja -reittien merkitys osana sodankyläläisten hyvinvointia kasvaa koko ajan väestön ikääntyessä ja toimintakyvyn ylläpidon merkityksen kasvaessa. Sodankylän ulkoiluolosuhteet ovat kokonaisuudessaan kohtuullisessa kunnossa. Jotta samalla tiellä pysytään, kehittämistä tulee jatkaa. Tähän kappaleeseen on nostettu ne toimenpiteet, jotka Sodankylän ulkoilutyöryhmä näkee selvityksen perusteella tärkeiksi ulkoiluolosuhteiden edistämisen näkökulmasta. Paljon muitakin kehittämissuhteita ja ideoita nousi hankkeen aikana. Ne on listattu sekä tämän selvityksen kohteiden alle, liitteenä 1 olevaan listaukseen kaikista Sodankylän ulkoilupaikoista sekä työryhmän kokousmuistioihin. Sodankylän ulkoilutyöryhmälle on myös toimitettu Sulka II -hankkeessa toteutetun asukaskyselyn vastaukset kokonaisuudessaan tulevaan kehittämistä silmällä pitäen.

Sodankylän ulkoilun ja liikunnan edistämisen työryhmä

Sulka II -hanketta ja selvitystä on Sodankylässä ollut tekemässä liikunnan, teknisen toimen, kaavoituksen ja matkailun edustajat. Hankkeen aikana selväksi on käynyt, että systemaattisempaa yhteistyötä kunnan liikunta- ja ulkoiluolosuhteiden kehittämiseksi ja tätä kautta asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi tarvitaan. Jokapäiväinen yhteistyö on pienessä kunnassa helppoa, mutta varsinkin suunnittelu- ja kehittämistyö vaatii saman pöydän ääreen istumista. Tätä kautta pystytään tekemään myös kauaskantoisempaa priorisointia ja resurssien kohdentamista.

Sodankylän Sulka II -hankkeen työryhmä ehdottaa selvityksen perusteella, että Sodankylän ulkoilutyöryhmä jatkaa työskentelyään kokoontuen puolivuositin. Vastuussa ryhmän kokoamisesta Sulka II -hankkeen jälkeen on vapaa-aikasihteeri Arja Nieminen.

Tehtäväksi Sodankylän Sulka II -hankkeen työryhmä ehdottaa tälle työryhmälle Sodankylän ulkoilupaikkojen kunto- ja käyttöluokituksen määrittelyä selvityksessä tehdyn Sodankylän ulkoilupaikkojen listaukseen tukeutuen. Kunto- ja käyttöluokituksen avulla kunnan lukuisien kohteiden ylläpitoa ja kehittämistä priorisoidaan ja määritellään myös kohteiden kunnostamisen priorisointijärjestys. Toiseksi tehtäväksi tällä työryhmälle Sulka II -hankkeen työryhmä ehdottaa Sodankylän ulkoilupaikkojen tiedottamissuunnitelman määrittelyä. Tässä suunnitelmassa kantaa tulisi ottaa sekä reittien viitoitukseen että ennen reitille menoa saatavilla oleviin materiaaleihin ja tiedottamiseen. Varsinkin viitoitussuunnitelmassa tulisi tukeutua kohteiden kunto- ja käyttöluokituksessa tehtyyn priorisointiin ja määritellä tätä kautta tarve eri kohteiden viitoittamiselle.

Liikunnan ja ulkoilun asema kunnan strategioissa

Sulka II -hankkeen selvityksen perusteella ulkoilun ja liikunnan asema Sodankylän eri strategioissa on heikko. Ulkoilu ja liikunta eivät juuri näy kunnan strategiassa Sodankylän kaupunkistrategiassa mainittua rantojen kehittämistavoitetta lukuun ottamatta. Ulkoilun ja liikunnan olosuhteiden edistäminen on yksi kunnan peruspalveluista. Ulkoilulla ja liikunnalla on merkittävä rooli kuntalaisten hyvinvoinnin edistämässä sekä sairauksien ennaltaehkäisyyn ja hoidon, kuntalaisten psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin sekä fyysisen toimintakyvyn ylläpitämiseksi. Ulkoilu- ja liikuntamahdollisuuksien luominen ja tätä kautta tapahtuva arkiaktiivisuuden kasvu on myös edullinen tapa tuottaa hyvinvointia.

Parhaillaan Sodankylässä on menossa kunnan hyvinvointikertomuksen kokoaminen. Hyvinvointikertomus tehdään kerran valtuustokaudessa ja sitä seuraa hyvinvointistrategia. Sulka II

-työryhmä toivookin, että sekä liikunta- ja ulkoiluolosuhteiden asema asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi että Sulka II -hankkeen asukaskyselyssä ja selvityksessä nousseet asiat huomioidaan hyvinvointistrategiassa. Ilman strategisia kirjauksia niiden merkityksestä on asukkaiden liikunnan ja ulkoilun tukeminen aina kehittämislistan loppupäässä.

Keveyen liikenteen väylien ja pyöräteiden verkoston kehittäminen

Sulka II -hankkeen selvityksen perusteella eniten Sodankylässä kehittämistä vaativia ulkoiluolosuhteita ovat keveyen liikenteen väylät ja pyörätiet. Olemassa olevien kohteiden kuntoa toivotaan parannettavan ja varsinkin keskustasta pohjoisen suuntaan on suuri tarve uudelle reitille. Tarve myös tulee kasvamaan kaivostoiminnan alettua alueella autoliikenne kasvun myötä. Sodankylässä keveyen liikenteen väyliä/pyöräteitä kunnan hallinnoimana on tällä hetkellä 25 kilometriä ja Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen hallinnoimana suurin piirtein saman verran. Iso haaste kunnan pyöräteiden ja keveyen liikenteen väylien kehittämisessä onkin Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen hallinnoimien teiden varsien tarve keveyen liikenteen väylälle. Kunnalla on pienet mahdollisuudet vaikuttaa ELY -keskusten prioriteettilistauksiin ja uusi kohde vaatii usein kunnalta rahallista panostusta. Kuitenkin varsinkin Sodankylän kylissä väestön ikääntyessä tarvetta lähiulkoiluapaikalle edes jossain muodossa olisi. Välikausi syksyllä ja keväällä on haasteellinen ja toisaalta talvella kaikki eivät myöskään hiihdä. Sulka II -hankkeen työryhmässä keskusteltiin vaihtoehdosta lyhyille ympärivuotisille kävelyreiteille kylissä.

Pappilanniemen ulkoilureitin luokittelu esteettömäksi

Sodankylän väestön ikääntyessä tarve helposti saavutettaville ja toisaalta helppokulkuisille kohteille kasvaa koko ajan. Esteettömien ulkoilureittien rakentaminen yleistyy koko ajan ja se soveltuu myös lapsiperheiden käyttöön. Sulka II -hankkeen selvityksen perusteella Sodankylässä olisi tarvetta keskustan tuntumassa sijaitsevalle esteettömälle ulkoilureitille. Sulka II -hankkeen työryhmä ehdottaa Pappilanniemen luontopolun luokittelua esteettömäksi Suomen Ladun reittiluokitusjärjestelmän mukaan. Sulka II -hanke tarjoaa luokittelupalvelun kunnalle ja kunta vastaa mahdollisista kohteeseen tarvittavista muutoksista, jotka alustavan keskustelun perusteella ovat pieniä. Kohde on jo valmiiksi jossain määrin esteetön. Reitin luokittelu esteettömäksi tuo kunnalle mahdollisuuden mainostaa reitin esteettömyyttä. Samalla reitin luokittelu toimisi päänavauksena Sodankylän kuntastrategiassa mainitulle rantojen hyödyntämiselle.

Otetaanko kantaa reittihankkeen puolesta?

Marjo, miten mielestäsi voisimme kytkeä Sodankylän matkailun paremmin selvitykseen? Onko matkailun kehittämistrategiaa?

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet

- Arkiliikunta murroksessa -nousevat lajit Oulussa. Arkiliikuntaa edistävä elinympäristö.* Hentilä, H-L. & Luoma, S. Sodankylän yliopisto. Arkkitehtuurin osasto. Julkaisu AO C127, Sodankylä 2007.
- Fogelholm, M., Paronen, O. & Miettinen, M. 2007. Liikunta -Hyvinvointipoliittinen mahdollisuus. Suomalaisen terveystilanteen tila ja kehittyminen 2006.* Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:1. Helsinki.
- Sodankylän ulkoiluolosuhteiden asukaskysely.* Sulka II -hankkeen raportti. 2010. Suomen Latu ry.
- Liikunta valintojen virrassa.* Kansallista liikuntaohjelmaa valmisteleva toimikunta. 2007. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:13.
- Kansallinen liikuntatutkimus 2005–2006. Aikuisliikunta.* SLU:n julkaisusarja 2006:6.
- Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi.* Kansallinen kestävä kehityksen strategia. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2006:5.
- Hentilä, H-L. & Joki-Korpela, L. 2004. Liikunnan olosuhteet yhdyskuntasuunnittelussa ja kaavoitusprosessissa.* Esiselvitys. Sodankylän yliopisto. Arkkitehtuurin osasto. Yhdyskuntasuunnittelun laboratorio. Julkaisu AO B 25.
- Hentilä, H-L. & Joki-Korpela, L. 2005. Liikunta osaksi yhdyskuntasuunnittelua.* Projektiraportti. Sodankylän yliopisto. Arkkitehtuurin osasto. Yhdyskuntasuunnittelu.
- Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011.* Opetusministeriö. Opetusministeriön julkaisuja 2008:45.
- Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla.* Ehdotus kansalliseksi liikuntaohjelmaksi julkisen ohjauksen näkökulmasta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:17.
- Liikuntatoimi tilastojen valossa.* Perustilastot vuodelta 2007. Opetusministeriön julkaisuja 2009:6.
- Luoto, K. 2007. Liikuntaharrastusten luonnonvarojen kulutuksen arviointi MIPS -menetelmällä.* Helsingin yliopisto.
- Lähiliikuntapaikkojen arviointitutkimus.* 2007. Nuori Suomi ry:n julkaisusarja.
- Pelkonen, J. & Tyrväinen, L. 2005. Kaupunkiviheralueiden koetut arvot ja merkitys asukkaille Länsi-Vantaalla.* Helsingin yliopisto. Metsäekologian laitos.
- Sievänen T. (toim.) 2001. Luonnon virkistyskäyttö 2000.* LVVI -tutkimus 1997–2000. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802, 2001. Vantaan tutkimuskeskus.
- Ulkoilumahdollisuudet Suomen kunnissa.* SULKA I -projektin loppuraportti 2002. Suomen Latu ry.
- Valtioneuvoston periaatepäätös terveyttä edistävän liikunnan ja ravinnon kehittämislinoista.* Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2008:10.

Sähköiset lähteet

- Kansanterveyslaki 2004.* URL <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1972/19720066>>
- Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010.* Aikuisliikunta.
URL <http://www.slu.fi/@Bin/2548606/Liikuntatutkimus_aikuisliikunta_2009-2010.pdf>
- Sodankylän kaupungin terveystuohjelma.* 2009.
URL <<http://www.ouka.fi/liikunta/pdf/Terveystuohjelma.pdf>>
- Sodankylän kaupungin strategia 2010–2014.* Kaupunginvaltuusto 4.2.2010.
URL <http://www.sodankyla.fi/media/ajankohtaista/yleinen/sodankylan_kuntastrategia_kv_0402201017263.pdf>
- Kestävän kehityksen linjaukset kunnissa ja Suomen Kuntaliitossa.* Kuntaliiton hallitus 12.12.2001.
URL <http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;356;1987;67816>
- Liikunta ja elinympäristö.* URL <<http://www.Sodankyla.fi/liikunnanolosuhteet/taustaa.html>>
- Liikuntalaki 1998.* URL
<http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1%3B29%3B351%3B536%3B31767%3B9019>
- Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999.* URL <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>>
- Metsätutkimuslaitos.* Metsästä hyvinvointia -tutkimusohjelma.
URL <<http://www.metla.fi/ohjelma/hyv/>>
- Liikuntapaikkatutkimus.* 2008. Suomen Ladun TNS -gallupilta tilaama tutkimus.
URL <http://www.suomenlatu.fi/pdf/jarjesto/liikuntapaikat_tutkimus_01-2008.pdf>
- Tyrväinen L., Silvennoinen H., Korpela K. & Ylen M. 2007. Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin. Metlan työraportteja 52:57–77.
URL <<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp052.htm>>
- Ulkoilufoorumin kannanotto 19.5.2005.* URL <<http://suomenlatu.fi/?S0108>>
- Ulkoilulaki 1973.* URL <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730606>>
- Valtioneuvoston periaatepäätös liikunnan edistämisen linjoista. Liite 2. 2008.
URL <<http://www.minedu.fi>>
- World Health Organisation.* URL <<http://www.who.int/publications/en/>>

LIITTEET

Liite 1. Sodankylän ulkoilupaikat.

Nykytilaa on arvioitu asteikolla 1 erinomainen 2 hyvä 3 tyydyttävä 4 huono. Hoitoluokat ovat virastojen omia hoitoluokkia.